

Ks. prof. dr hab. Ryszard Czekalski
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Marii Krawczyk pt. „*Działalność pielęgniacyjno-opiekuńcza i wychowawcza zgromadzeń żeńskich w diecezji płockiej, na tle sytuacji zdrowotno-społecznej, w latach 1925-1939*” napisanej na seminarium naukowym pod kierunkiem prof. dr hab. Bożeny Urbanek (promotor pomocniczy dr Małgorzata Marcysiak)

Wprowadzenie

Współczesny człowiek bardziej patrzy w przyszłość, planuje i chce odnosić spektakularne sukcesy, dążyć do celu za wszelką cenę. A przecież, nie ma terażniejszości, nie ma przyszłości - bez przeszłości. Co więcej w świetle przeszłości lepiej można dostrzec terażniejszość i przyszłość. W kontekście historycznym dostrzec można bardziej pewne mechanizmy, zależności, sens jakiejś działalności lub jego brak. W oparciu o historię można konstruktywnie budować lepszą przyszłość. Jak dobrze wiemy to historia przecież jest najlepszą nauczycielką. Z niej można czerpać natchnienie oraz inspiracje, podejmować nowe inicjatywy lub sprawdzone idee kontynuować albo też je eliminować po to, aby dotychczasowych błędów już więcej nie popełniać.

Dobrze też wiemy, że nic od nas się nie zaczyna i najczęściej nic na nas się nie kończy. Dlatego warto z szacunkiem spojrzeć na tych ludzi, którzy byli przed nami, i których piękne idee i praca przetrwały próbę czasu, czego dowodem jest fakt, że my współcześni jesteśmy bardzo często ich kontynuatorami.

W nurt takiego właśnie historycznego myślenia, wpisuje się s. mgr Maria Krawczyk, która w recenzowanej rozprawie doktorskiej podjęła próbę uchronienia od zapomnienia działalności pielęgniacyjno-opiekuńczej oraz wychowawczej zgromadzeń żeńskich w diecezji płockiej w latach 1925-1939.

Na początku recenzji pragnę pogratulować Doktorantce wyboru tematu dysertacji i podjętych badań, które stanowić będą cenne źródło poznawcze działalności zakonów żeńskich w diecezji płockiej. Siostry zakonne niezwykle gorliwie angażowały się w różnych przestrzeniach życia społecznego w tamtym okresie i współtworzyły obraz ówczesnej rzeczywistości.

Tym bardziej jest to praca zasługująca na uwagę, gdyż trzeba stwierdzić, że niezbyt często na seminariach naukowych podejmuje się tego typu tematy historyczne, a szczególnie utrwalające piękną i szlachetną działalność sióstr zakonnych w sektorach życia, które nie jest ani sielankowe ani radosne.

Biorąc również pod uwagę pod czym kierunkiem recenzowana dysertacja została napisana, to można już na początku wyrazić nadzieję, że mamy do czynienia z wyjątkową i niezwykle ważną rozprawą naukową.

Problem pracy

Doktorantka we wstępie dysertacji podejmuje próbę określenia podjętego problemu badawczego i go dość poprawnie uzasadnienia.

Słusznie twierdzi, że w historiografii zagadnienie działalności zgromadzeń żeńskich w diecezji płockiej nie zostało dotychczas kompleksowo opracowane i to stało się szczególną i dodatkową motywacją do poszukiwań materiałów źródłowych i zajęcia się podjętym tematem.

Biorąc więc pod uwagę potrzebę takiego opracowania oraz fakt, iż Autorka dysertacji należy do jednego z opisywanych zgromadzeń żeńskich w diecezji płockiej stara się tej luce zaradzić.

We „Wstępie” rozprawy poprzez konkretne pytania dowiadujemy się, jaki jest główny problem badawczy rozprawy. Są to następujące pytania badawcze (s. 6):

1. W jaki sposób specyfika diecezji płockiej warunkowała profil działalności zgromadzeń zakonnych?
2. Jakie zadania dla zgromadzeń zakonnych diecezji płockiej wyznaczały uwarunkowania demograficzno-geograficzne i środowiskowo-zdrowotne?
3. W jakich instytucjach państwowych, samorządowych i charytatywnych o profilu leczniczo-opiekuńczym i wychowawczym poszczególne zgromadzenia realizowały działalność?
4. Jakie formacje zakonne prowadziły działalność pielęgnacyjno-opiekuńczo-wychowawczą w diecezji, które wynikały z ich charyzmatu?
5. Czy siostry reprezentujące poszczególne zgromadzenia były przygotowane do wykonywania zadań i jakie były finansowe możliwości ich działalności?
6. Jak wyglądała praca sióstr w zakresie realizacji zadań pielęgnacyjnych w zależności od rodzaju instytucji i jej uwarunkowań organizacyjnych?
7. Na czym polegała działalność opiekuńczo-wychowawcza sióstr?

Postawione pytania pozwoliły na wysunięcie tez badawczych i opracowanie konstrukcji pracy (s. 7):

1. Specyfikę diecezji płockiej a profil działalności zgromadzeń zakonnych.
2. Uwarunkowania demograficzno-geograficzne i środowiskowo-zdrowotne diecezji płockiej a zadania zgromadzeń zakonnych.
3. Instytucje państwowe, samorządowe i charytatywne o profilu leczniczo-opiekuńczym i opiekuńczo-wychowawczym a realizacja zadań zgromadzeń na terenie diecezji.
4. Zgromadzenia zakonne a ich zadania wynikające z charyzmatu.
5. Przygotowanie do wykonywania zadań a kompetencje sióstr i finansowanie ich działalności.
6. Realizacja zadań pielęgnacyjnych a uwarunkowania organizacyjne.
7. Działalność opiekuńczo-wychowawcza „wyzwaniem dla zgromadzeń zakonnych”.

Problem badawczy wraz z tezami we wstępie pracy został poprawnie określony i uzasadniony.

Daty graniczne, które zostały podane w recenzowanej rozprawie mogą ewentualnie wzbudzać pytanie czy nie byłoby lepiej uwzględnić całego okresu międzywojennego, czyli czy początkową datą nie powinien być rok 1918. Jest to jednak kwestia dyskusyjna i umowna. Wydaje się jednak, że Doktorantka uzasadnia poprawnie dokonany wybór, choć wątpliwość pozostaje.

Ponadto we „Wstępie” pracy zostały wskazane najważniejsze źródła archiwalne, najbardziej reprezentatywna literatura przedmiotu oraz wymienione zostały ogólnie metody naukowe, którymi Doktorantka posłużyła się, aby podjęte zagadnienie w sposób wyczerpujący zaprezentować.

Ze zdumieniem należy odnotować ogrom pracy Doktorantki w dotarciu do wielu źródeł archiwalnych, czego dowodem jest odnalezienie i wykorzystanie źródeł z licznych archiwów w różnych instytucjach państwowych, kościelnych, zakonnych, znajdujących się w różnych miejscowościach. To musiała być szczególnie „mrówcza praca”, archiwalna i to wcale nie łatwa, za co należą się słowa uznania dla Doktorantki i Jej Pań Promoterek.

Podsumowując, określony problem dysertacji, w oparciu o bogate źródła archiwalne i liczną literaturę przedmiotu, Doktorantka bez wątpienia w sposób zadawalający zrealizowała w swoim opracowaniu doktorskim w poszczególnych siedmiu rozdziałach.

Problematyka i struktura rozprawy

Recenzowana dysertacja doktorska liczy w sumie 257 stron wydruku komputerowego. Poza stroną tytułową, spisem treści (s. 1-3), zawiera wstęp (s. 4-11), siedem rozdziałów (s. 12-229), podsumowanie (s. 230-237), bibliografię (s. 238-250), spis tabel (s. 251-252), spis rycin (s. 253), aneks (s. 254-257).

Należy podkreślić przejrzystą i logiczną strukturę rozprawy, którą dostrzec można na podstawie siedmiu rozdziałów wzajemnie dopełniających się.

Doktorantka w pierwszym rozdziale noszącym tytuł „Diecezja płocka w okresie międzywojennym” (s. 12- 36) starała się ukazać rys historyczny diecezji płockiej, ze szczególnym uwzględnieniem jej utworzenia, podziału administracyjnego oraz jego zmian w okresie międzywojennym, aż do ukształtowania granic diecezji w 1925 roku. Ponadto opisała ogólnie strukturę kurii biskupiej oraz strukturę zgromadzenia. Określiła także generalnie kompetencje poszczególnych osób, ich podległości organizacyjne i wynikające z tego zadania.

W drugim rozdziale dysertacji „Uwarunkowania środowiskowo-zdrowotne diecezji” (s. 37-69) przedstawione zostały dość wyczerpująco uwarunkowania demograficzno-geograficzne, z uwzględnieniem liczby mieszkańców w poszczególnych powiatach, wchodzących w obszar diecezji oraz struktury wyznaniowej i narodowościowej. Ukazano również sytuację gospodarczą, odnosząc się do uwarunkowań geograficznych. Omówiono również niezwykle trudne warunki tamtego okresu - środowiskowo-zdrowotne, uwzględniając warunki ekonomiczne, stan sanitarny, sytuację epidemiologiczną, w tym choroby zakaźne i choroby społeczne.

W trzecim, najdłuższym, rozdziale dysertacji „Instytucje o profilu opiekuńczo-leczniczym (s. 70-112) Doktorantka poddała ogólnej charakterystyce funkcjonujące na terenie diecezji płockiej instytucje charytatywne, m.in. Caritas, Akcja Katolicka, instytucje zdrowotne, ze szczególnym uwzględnieniem szpitali, przytułków i instytucji wychowawczych. Omówiła też ich organizację, zakres działalności i współpracy ze zgromadzeniami, jak również wynikające z nich zadania dla sióstr zakonnych.

Czwarty rozdział pt. „Zgromadzenia zakonne żeńskie” (s. 113-142) dotyczy poszczególnych zgromadzeń funkcjonujących na terenie diecezji płockiej: Zgromadzenie Sióstr Pasjonistek, Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo (siostry szarytki), Zgromadzenie Sióstr Służek NMP Niepokalanej i Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia. Doktorantka dość syntetycznie omówiła ich historię, profil działalności oraz charyzmat poszczególnych zgromadzeń zakonnych żeńskich.

W rozdziale piątym „Warunki funkcjonowania formacji zakonnych” (s. 143-160) s. mgr M. Krawczyk poprawnie omówiła przygotowanie do wykonywania zadań pielęgnacyjnych i opiekuńczo-wychowawczym. Dokonała właściwej analizy kwalifikacji jakie posiadały siostry wstępując do zakonu, jak również kwalifikacji zdobytych już podczas pobytu w zgromadzeniach. Omówiła także zasady kształcenia w odniesieniu do obowiązujących aktów prawnych, biorąc pod uwagę zdobywane przez siostry kwalifikacje i wynikające z nich kompetencje. Doktorantka wskazała także źródła finansowania ich działalności społecznej.

W rozdziale szóstym, kluczowym dla pracy doktorskiej, zatytułowanym „Działalność pielęgnacyjna zgromadzeń” (s. 161-192) zaprezentowana została, dość szczegółowo, praca sióstr w oddziałach szpitalnych oraz przytułkach, ze szczegółowym uwzględnieniem zróżnicowanych zadań. Dominowały zadania pielęgnacyjne, terapeutyczne, diagnostyczne i opiekuńcze, ale również organizacyjne, a nawet gospodarcze. Praca ta niejednokrotnie przebiegała w bardzo trudnych warunkach i była dużym wyzwaniem dla sióstr zakonnych.

Rozdział siódmy, ostatni ale również kluczowy dla recenzowanej dysertacji, noszący tytuł „Działalność opiekuńczo-wychowawcza zgromadzeń” (s. 193-229) obejmuje wszechstronną działalność opiekuńczo-wychowawczą sióstr zakonnych z uwzględnieniem pracy w różnych instytucjach takich jak: sierocińce, przedszkola oraz zakłady wychowawcze dla dziewcząt, jak również szkoły. Praca ta wymagała szczególnych umiejętności pedagogicznych i organizacyjnych. Przynosiła ona jednak wymierne korzyści dla całego społeczeństwa.

Zwieńczeniem pracy doktorskiej jest „Podsumowanie” (s. 230-237), w którym podjęto próbę całościowej oceny wkładu formacji zakonnych w pomoc medyczną i opiekuńczą w diecezji płockiej. Bardzo cenne są skonstruowane syntetycznie wnioski, zapisane w siedmiu punktach (s. 237).

Podsumowując merytoryczną ocenę rozprawy można stwierdzić, że mamy do czynienia z dobrym studium naukowym prezentującym historię, rozwój i działalność

pielęgnacyjno opiekuńczą i wychowawczą zgromadzeń żeńskich w diecezji płockiej na przestrzeni 14 lat tuż przed wybuchem II wojny światowej.

Pragnę stwierdzić, że od strony merytorycznej rozprawa doktorska nie budzi wątpliwości i zasługuje na wyróżnienie. Bez wątpienia na taki stan rzeczy wpłynęła kompetencja, najpierw Promotorów dysertacji (Pani Profesor i Pani Doktor), a następnie kompetencja i rzetelność naukowa Autorki rozprawy.

Na kanwie oceny merytorycznej zrodziły się recenzentowi 2 pytania do ewentualnej dyskusji:

- 1) Dlaczego jednak nie uwzględniła Doktorantka całego okresu międzywojennego, czyli lata 1918-1939?
- 2) Co z tamtego okresu z lat 1925-1939 można by współcześnie bardziej uwzględnić w kształceniu i formacji sióstr zakonów żeńskich?

Ocena formalna rozprawy

Od strony warsztatu naukowego rozprawa doktorska nie budzi zastrzeżeń. Doktorantka posiada umiejętność pisania prac naukowych, czego potwierdzeniem jest posługiwanie się poprawnym językiem naukowym, warsztatem naukowym, umiejętnością krytycznego korzystania ze źródeł, w tym licznych archiwalnych, co zasługuje na szczególne uznanie, oraz korzystania z dość bogatej literatury przedmiotu. Na uwagę zasługują liczne i rozbudowane przypisy, w których można uzyskać dodatkowe informacje.

Pomimo braku istotnych zastrzeżeń formalnych, nie znaczy, że w przedstawionej rozprawie doktorskiej nie ma pewnych, wprawdzie nielicznych, ale jednak uchybień. Są to jednak drobne niedociągnięcia:

- należałoby zastanowić się czy w konstrukcji każdego rozdziału nie należałoby wprowadzić wstępów i podsumowań? (jest wstęp jedynie w rozdziale 4)

należałoby poprawić akapity w całej pracy, raz one występują innym razem jest ich brak,

- należałoby poprawić w przypisach zapis „Tamże”, nie zawsze jest ten zapis uwzględniany lub poprawnie stosowany,

- należałoby dopracować tytuł rozdziału 5,

- na uwagę zasługują zestawienia tabelaryczne, brakuje jednak konsekwencji w tym zakresie np. w tym samym punkcie - jedno zagadnienie jest opisywane inne ukazywane w tabeli,

- w bogatej literaturze przedmiotu zabrakło jednak kilku opracowań okresu międzywojennego z diecezji płockiej podejmującego wprost lub pośrednio poruszone zagadnienie np. brakuje takich autorów i ich opracowań jak: ks. R. Bednarczyk, ks. R. Czekalski, s. E. Zielińska.

Reasumując chcę podkreślić, że pomimo kilku mało znaczących niedoskonałości formalnych, w najmniejszym stopniu nie umniejszają one walorów całej dysertacji doktorskiej, którą uważam za cenne i potrzebne opracowanie naukowe.

Podaję je jedynie dlatego, aby przy ewentualnym przygotowaniu rozprawy do druku zostały uwzględnione. Postuluję, aby dołożyć starań, żeby rozprawa doktorska s. mgr Marii Krawczyk ukazała się drukiem.

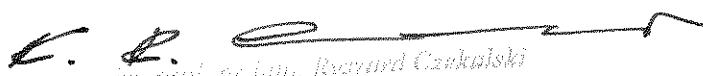
Ocena końcowa

Rozprawa doktorska s. mgr Marii Krawczyk pt. *„Działalność pielęgniacyjno-opiekuńcza i wychowawcza zgromadzeń żeńskich w diecezji płockiej, na tle sytuacji zdrowotno-społecznej, w latach 1925-1939”* napisana na seminarium naukowym pod kierunkiem prof. dr hab. Bożeny Urbanek i promotor pomocniczej dr Małgorzaty Marcysiak, jest solidnym studium historycznym, w którym Doktorantka wykazała kompetencję w zakresie podejmowanej problematyki oraz umiejętność i zdolność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, dzięki czemu zaprezentowała oryginalne rozwiązanie podjętego problemu naukowego.

Mając zatem na uwadze wymienione wartości i spełnione wymogi stawiane rozprawom doktorskim przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym z późniejszymi zmianami, uprzejmie proszę Radę Instytutu Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk o kontynuowanie przewodu doktorskiego siostry mgr Marii Krawczyk.

Warszawa, dnia 30 sierpnia 2022 roku

REKTOR

.....
prof. dr hab. Ryszard Czekański